

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra sociální práce

Běla Moravcová

**Služby pro děti a mládež na
území
Městské části Praha 13**

Bakalářská práce

Praha 2008

Autor práce: **Běla Moravcová**

Vedoucí práce: **Mgr. Hana Pazlarová**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

MORAVCOVÁ, Běla. *Služby pro děti a mládež na území Prahy 13*. Praha: Karlova univerzita, Filozofická fakulta, Katedra sociální práce, 2008. 70 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Hana Pazlarová

Anotace

Bakalářská práce „Služby pro děti a mládež na území Prahy 13“ pojednává o sociálních a dalších službách, které jsou určeny pro cílovou skupinu a o jejich teoretické základně. Zabývá se sociálními službami a procesem jejich rozvoje a kontroly kvality. Obsahuje služby pro děti a mladé lidi podle jednotlivých zákonných norem, které je upravují a důvody, proč se mohou stát uživateli těchto služeb.

Součástí práce je i expertní šetření mezi poskytovateli služeb na území Prahy 13, ve kterém měli možnost vyjádřit své názory a znalosti o pokrytí této oblasti službami pro cílovou skupinu.

Klíčová slova

Sociální služby, děti a mládež, Praha 13, komunitní plánování

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 30.7.2008

Běla Moravcová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce Mgr. Haně Pazlarové za odborné vedení.

Zvláštní poděkování patří všem účastníkům expertního šetření, bez nichž by tato práce ani nevznikla.

Obsah

Úvod.....	7
1 Sociální služby	9
1.1 Plánování sociálních služeb.....	12
1.1.1 Sociodemografická analýza	13
1.1.2 Komunitní plánování.....	16
1.2 Garance kvality sociálních služeb	19
1.2.1 Akreditace a licencování.....	19
1.2.2 Kvalita sociálních služeb.....	21
2 Vybrané služby pro cílovou skupinu dětí a mládež	23
2.1 Děti a mládež.....	23
2.2 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.....	24
2.3 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí	25
2.4 Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, zákon č.	
109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve	
školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve	
školských zařízeních	27
3 Proč klienti vyhledávají služby	31
3.1 Rodina.....	31
3.2 Parta.....	32
3.3 Sociálně patologické jevy.....	34
3.3.1 Závislosti - alkohol, drogy.....	34
3.3.2 Záškoláctví.....	36
3.3.3 Šikana.....	37
4 Shrnutí	40
5 Praktická část	43
5.1 Městská část Praha 13.....	44
5.2 Služby pro děti a mládež na území MČ Praha 13.....	48
5.2.1 Komunitní plánování sociálních služeb.....	48
5.2.2 Sociální služby.....	49
5.2.3 Ostatní služby.....	49
5.3 Expertní šetření.....	50
5.3.1 Úvod a použité metody.....	50
5.3.2 Respondenti.....	50
5.3.3 Vyhodnocení dotazníků.....	53
6 Závěrečná doporučení	58
Závěr.....	61
Resumé.....	63
Použitá literatura.....	64
Seznam příloh.....	67
Přílohy.....	68

Úvod

Téma bakalářské práce jsem si vybrala pro svůj dlouhodobý zájem o problematiku volného času dětí a mládeže na území Prahy 13. Jde o jednu z rychle se rozvíjejících městských částí, kam se stále stěhují rodiny s dětmi.

Praha 13 je na městskou část se silnou populací dětí a mládeže od 6 do 18 let¹. Na ulici se denně setkávám s partami a skupinkami dětí a mladých lidí, kteří posedávají po lavičkách před domy, v parku nebo bezcílně bloumají kolem stanic metra a škol. Většinou si jich dospělí začnou všimnout až ve chvíli, kdy něco provedou nebo ruší noční klid.

Jako běžný uživatel jsem se začala zajímat o to, jaké služby zde mohou děti a mládež využívat od chvíle, kdy jim skončí vyučování a kam se mohou obrátit když se v jejich životě vyskytnou jakékoli překážky.

Nabídka těchto služeb se dá najít na internetových stránkách městské části, ale z vlastní zkušenosti vím, že občas jsou tam informace velmi neaktuální a to nejen v rovině volnočasových aktivit, ale i v oblasti služeb. Dalším zdrojem, který bych ráda využila pro svou práci je časopis STOP, který přináší informace o celé Praze 13 a jeho zprávy jsou většinou ověřené a přesné.

V teoretické části se budu zabývat především tím, co jsou sociální služby a jaké nároky by měly splňovat, dále procesem jejich plánování a kvalitou služeb. Další oblastí, které se chci věnovat jsou služby, které poskytují školská zařízení a jaké nároky se kladou na tato zařízení. Zařazují je sem protože vím, že například Místní dům dětí a mládeže má širokou základnu nabízených aktivit

1 Odhadovaný počet dětí a mládeže žijící na území Prahy 13 je 16 – 18 tisíc osob.

a je jedním z největších poskytovatelů mimoškolních činností pro děti na Praze 13.

V praktické části bych se ráda zaměřila na názory odborníků, kteří poskytují služby cílové skupině dětí a mládež. Chtěla bych zjistit, jak se oni orientují ve stávajících službách a s kým nejvíce spolupracují. Hlavním bodem budou jejich názory na to, jaké služby chybí a byla by potřeba je zavést a to, jaké služby poskytují a jak jsou podle jejich zjištění využívány.

Ráda bych svou prací přispěla k celkovému přehledu existujících služeb pro děti a mládež na Praze 13 a k rozvoji stávajících a nově vznikajících organizací, které se touto problematikou zabývají.

1 Sociální služby

Matoušek (2007) píše, že sociální služby jsou určeny pro osoby společensky znevýhodněné. Jejich cílem je zlepšit kvalitu jejich života, případně tyto osoby v maximální možné míře začlenit do společnosti, nebo společnost chránit před riziky, které tito lidé představují. Sociální služby tedy zohledňují nejen osobu uživatele, ale i jeho rodinu, skupiny, do nichž patří, případně zájmy celého společenství.

Sociální služby jsou poskytovány nejen v rámci státní sociální podpory, ale i nestátními organizacemi, které mohou služby poskytovat jak bezplatně, tak i za úhradu ze strany klienta. Nestátní organizace mají vždy soukromoprávní povahu. I ony však musí dbát na dodržování lidských práv. K tomu slouží periodické prověřování činnosti těchto subjektů. Každá organizace poskytující sociální služby musí projít akreditačním procesem a posléze získat oprávnění k výkonu služby. Přidělování licencí zaručuje občanům, že instituce budou vykonávat to, k čemu se zavázaly (Matoušek, 2007).

Hlavním úkolem sociálních služeb je konat něco ve prospěch uživatele a tím ho chránit.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách rozlišuje tyto kategorie sociálních služeb (§ 32):

- sociální poradenství
- služby sociální péče
- služby sociální prevence

Zákon rovněž definuje formy poskytování služeb a to (§ 33/1):

- O pobytové
- O ambulantní
- O terénní

Sociální poradenství zahrnuje jak základní sociální poradenství, tak i odborné sociální poradenství (z. č. 108/2006 Sb., § 37/1). Základní sociální poradenství je součástí všech poskytovaných sociálních služeb. Ze zákona je tuto činnost povinen zajistit poskytovatel. Odborné sociální poradenství je poskytováno na základě potřeb jednotlivých skupin klientů. Zajišťuje se v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradny pro oběti trestných činů a oběti domácího násilí. Spadá sem i práce s osobami, které se svým způsobem života mohou dostat do konfliktu se společností. Do sociálního poradenství je zahrnuto i půjčování kompenzačních pomůcek.

Služby sociální péče mají za úkol zabezpečit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost uživatelů. Cílem služeb sociální péče je umožnit klientům zapojení do společnosti v co největší možné míře, a pokud to neumožňuje jejich zdravotní stav, mají jim zajistit důstojné prostředí a zacházení.

Služby sociální prevence mají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou životní situaci, jejich návyky a způsob života, který může vést ke konfliktu s majoritní společností, osoba může žít v sociálně znevýhodněném prostředí, její práva a oprávněné zájmy mohou být ohroženy trestnou činností jiné osoby.

Cílem služeb je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením sociálně nežádoucích jevů (z. č. 108/2006 Sb., § 53).

Do služeb sociální prevence spadá:

- ranná péče
- telefonická krizová pomoc
- tlumočnické služby
- azylové domy
- domy na půl cesty
- kontaktní centra
- krizová pomoc
- nízkoprahová denní centra
- nízkoprahová zařízení pro děti a mládež
- noclehárny
- služby následné péče
- sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením
- sociálně terapeutické dílny
- terapeutické komunity
- terénní programy
- sociální rehabilitace

1.1 Plánování sociálních služeb

Při plánování sociálních služeb jde hlavně o nástin činností v blízké budoucnosti. Před reformou veřejné správy v roce 2002 poskytovaly většinu sociálních služeb okresní úřady. Nestátní neziskové organizace, které poskytovaly služby byly většinou malé a aktivity v jejich působnosti nebyly náročné na personál a kvůli tomu zahrnovaly jen malý počet klientů.

Služby byly financovány z veřejných zdrojů podle grantů. Před reformou nebyla důvod zjišťovat potřebnost sociálních služeb nebo plánovat jejich rozvoj. Teprve od chvíle, kdy financování a zřizování sociálních služeb přešlo na kraje a obce, začala být analýza potřebnosti a plánování sociálních služeb aktuální otázkou (Matoušek, 2007).

Dalším bodem, který musel být vyřešen, bylo rozdělení pravomocí a to, kdo bude jakou službu zřizovat. Podle Matouška (2007) totiž většina obyvatel žije v menších obcích², tudíž by bylo neekonomické zřizovat tam služby, které plně využijí jen lidé žijící ve větších městech. Zde musím připomenout, že i přesto si musí sociální služby uchovat svou dostupnost pro všechny občany, tedy i pro ty, kteří nemohou cestovat i proto, že nemají žádné dopravní prostředky.

Do roku 2002 stát nereguloval počet, kapacitu ani typy jednotlivých státních sociálních služeb. Finance byly poskytovány všem existujícím zařízením. Nestátní neziskové organizace byly podporovány státem, ale tato podpora se neopírala o žádnou jednotící koncepci rozvoje sociálních služeb. Do roku 2007 neexistovala ani žádná

2 Obce s počtem obyvatel menším než 1000.

evidence sociálních služeb poskytovaných nestátními organizacemi.

Rozvoj sociálních služeb a strategické plánování v nestátních neziskových organizacích je zpomalen i tím, že dotace na činnost jsou poskytovány většinou pouze na rok a někdy není dopředu jasné, kdy finanční prostředky přijdou a kolik jich bude.

V dnešní době je naprostá většina sociálních služeb shromážděna do rukou obce, které vykonávají přenesenou působnost³. Vzhledem ke snaze přiblížit sociální služby co nejvíce uživatelům, je pravděpodobné, že sociální služby budou i nadále v obecní režii. Už jen proto, že obec je uživatelům blíží než kraj či stát.

1.1.1 Sociodemografická analýza

Sociodemografická analýza je praktická metoda určená k poznávání a popisování sociálních jevů ve sledovaném souboru (obyvatelé obce), v jeho strukturách (věkové, zdravotní) a v určitém čase (min. 3 roky zpět). Slouží k hodnocení a plánování sociálních služeb na úrovni obce, vyšší územně správní jednotky či území.

Opírá se o data, která charakterizují složení obyvatelstva dle věku, pohlaví, kvalifikace, zdravotního stavu, dále o ukazatele životních podmínek občanů, infrastrukturu, a také o mapu existujících sociálních a jiných služeb (zdravotnictví, kultura, školství), které jsou poskytované jak ve státním tak nestátním sektoru. Nezbytnou součástí analýzy je i průzkum, který určí situaci skupin závislých na sociální pomoci a skupin potenciálně ohrožených (nezaměstnaní, mladí lidé mající pouze základní

3 V České republice jsou dva typy obcí – obce s pověřenými obecními úřady – těch bylo k roku 2007 383 a obce s rozšířenou působností - k roku 2007 jich bylo 205. Zdroj www.statnisprava.cz.

vzdělání, tj. nedokončili střední školu, příslušníci diskriminovaných etnických menšin, lidé s mentálním či tělesných postižením, osoby závislé na alkoholu a nealkoholových drogách) (Matoušek, 2003a,b).

„Součástí sociodemografické analýzy by měla být i prognóza demografického vývoje a srovnání s celostátními ukazateli, nebo s ukazateli vyšších územních celků a s obecně platnými normativy potřeb jednotlivých typů sociálních služeb, tj. jak služeb sociální péče, tak i služeb sociální prevence (Matoušek, 2003b, s. 295)“.

Normativy jsou univerzálním názvem, Niederle (1997) doporučuje používat spíše termínu směrná čísla, orientační údaje, upozornění na průměrný, tj. na pravděpodobný výskyt sociálních jevů, situací a potřeb. Rozeznává 4 typy normativů:

- orientační údaje vymezující velikost cílových sociálních skupin
- normativy vybavenosti vybranými službami sociální pomoci
- přehled územní distribuce sociálních služeb
- orientační standard vybavení spádové obce a jejího území (Niederle, 1997, s. 29-30).

Sociodemografická analýza by měla být zdrojem dat při zpracování rozvojových plánů obcí či krajů a podkladem pro plánování dotační politiky státu v sociálních službách. Je také důležitým zdrojem dat pro komunitní plánování (Matoušek, 2003a).

Při vypracovávání sociodemografické analýzy je důležitá práce s informacemi, které lze získat z několika zdrojů, mezi něž patří: Český statistický úřad, obecní

(městský) a krajský úřad, úřad práce, okresní správa sociálního zabezpečení, nestátní subjekty v okruhu působnosti příslušného úřadu, vlastní pozorování či průzkum a další zdroje informací (př. Policie ČR, Městská policie, aj.) (Matoušek, 2003b).

V roce 1996 vypracoval SOCIOKLUB - Sdružení pro podporu rozvoje teorie a praxe sociální politiky studii „Vybavenost obcí, most a územních celků službami sociální pomoci“. Na základě zkušeností získaných během práce na této studii navrhuje autoři, aby měla sociodemografická analýza podobu dotazníku, který „umožní v závislosti na rozsahu informací, kterými obce disponují, konfrontaci s jednotlivými typy doporučených normativů vybavenosti územních celků službami sociální pomoci (Niederle, 1997, s. 52)“.

„Cílem sociodemografické analýzy je:

- vytvořit zdroj informací, které jsou potřeba k poskytování dotací státu na krytí nákladů sociálních aktivit obcí a k získávání statistických údajů
- nalezení těch cílových skupin, které jsou nejčastějšími klienty - potřebují pomoc a ty skupiny, které se svým způsobem života dostávají do konfliktu s většinovou společností
- zjistit jaké služby poskytují nestátní neziskové organizace a vědět o jejich existenci a umět přeposlat klienta
- ověřit, zda existuje a funguje spolupráce mezi státními orgány a nestátními neziskovými organizacemi (mít o nich informace a aktuální kontaktní údaje)“
- navržení vybavení územních celků sociálními službami (Niederle, 1997, s. 49; Matoušek, 2003a)

1.1.2 Komunitní plánování

Komunitní plánování je způsob „ plánování a rozvoje sociálních služeb s cílem zefektivnit poskytování těchto služeb (Kozlová, 2005, s. 53.)“. Podle autorů Scháněla, Sveřepy a Lichtembergové (2007) je komunitní plánování jedním ze způsobů jak analyzovat a plánovat veřejné služby v České republice. V celém tomto procesu je důležité, aby se sociální pracovník dobře napojil na komunitu, existující neformální (sousedské) nebo zájmové skupiny (př. O.S. Velká Ohrada - Romové) a pomáhal jim prosazovat jejich cíle, posilovat je v schopnosti definovat adekvátní cíle, stanovit efektivní postupy a někdy by měl chránit komunitu před zájmy jiných subjektů. Pracovník má organizovat kontakt mezi úřady, organizacemi a lidmi, protože pokud se komunitního plánování neúčastní uživatelé, tak nemůžeme mluvit o komunitním plánování (Sháněl, Sveřepa a Lichtembergová, 2007).

V České republice je komunitní plánování povinné ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. V § 94 a 95 je stanoveno, že kraje a obce musí vypracovávat střednědobé plány rozvoje sociálních služeb. Výsledek je však závislý na politické vůli jednotlivých obecních úřadů (někde může být komunitní plánování podporováno jen „na oko“, ale zastupitelstvo je zaměřeno na jiné cíle, povětšinou ekonomické⁴).

Při komunitním plánování se mapují místní potřeby sociálních služeb a porovnávají se s místními zdroji (jde o organizace, které již sociální služby poskytují, peníze, které se na sociální služby vydávají, občané ochotní a schopní pomoc prací či financemi, subjekty, které vynakládají určité finanční či hmotné prostředky na

⁴ Vychází z rozhovorů uskutečněných v rámci

podporu sociálních služeb). Při mapování se zkoumají tři důležité skupiny:

- uživatelé sociálních služeb
- poskytovatelé sociálních služeb
- zadavatelé sociálních služeb (Matoušek, 2007)

Do celého procesu se zapojují i „běžní“ občané a to při veřejných setkáních pracovních skupin.

Jak uvádí Matoušek (2007), komunitní plánování se může potýkat s mnoha problémy:

- díky politickému vývoji má v České republice slovo komunita jiný význam než v zemích s nepřerušenu demokratickou tradicí
- zadavatelé sociálních služeb mohou mít jiné priority než ostatní subjekty zúčastněné v sociálních službách
- poskytovatelé si navzájem konkurují a kvůli svým zájmům mohou někdy nereagovat na činnosti, které mohou prospět komunitě
- uživatelé neumí nebo obtížně formulují své potřeby a při jejich prosazování se cítí slabí
- nestátní neziskové organizace stále ještě nemají dostatečnou celospolečenskou prestiž a mohou se vyskytnout problémy při jednání s dalšími subjekty (např. státními orgány)
- někdy nemají státní orgány pozitivní postoj k poskytovatelům a uživatelům služeb

- jsou skupiny uživatelů, které se nikdy neúčastní jednání. Spadají sem např.: osoby živící se prostitucí, bezdomovci, drogově závislí, rodiče týrající své děti, děti se syndromem CAN, CSA
- vzhledem k tomu, že je komunitní plánování v České republice novinkou, tak jeho účastníci nemusí mít potřebné vzdělání, znalosti a dovednosti pro promýšlení možností práce s jednotlivými cílovými skupinami

1.2 Garance kvality sociálních služeb

1.2.1 Akreditace a licencování

Licencování je „udělení oprávnění k výkonu služby, přičemž bez tohoto oprávnění není možné služby poskytovat. Subjekt udělující licence (obvykle jde o představitele státní moci) tak má možnost přímo regulovat kdo a jakou službu bude poskytovat (Matoušek, 2007, s. 131 – 132)“.

„O licenci může zpravidla požádat jen řádně formálně ustavený subjekt, který je odborně způsobilý sociální službu poskytovat. Ze své činnosti se musí odpovídat pravidelným podáváním výročních zpráv a v případech, kdy je podána stížnost klientem nebo jiným občanem (Koldinská, 2002, s. 230)“.

Akreditace je v některých zemích založena na dobrovolnosti. „O její udělení poskytovatel služby může, ale nemusí požádat. To, že organizace získá akreditaci znamená, že žádajícímu subjektu bylo organizací s příslušnou pravomocí vystaveno osvědčení o tom, že služba naplňuje určitá kritéria. V takovém případě mohou akreditaci udělovat i stavovské organizace (Matoušek, 2007, s. 132)“.

Podle Lucie Kozlové (2005) je udělení akreditace určitým potvrzením a schválením toho, že poskytovaná služba je kvalitní. Pro uživatele a zadavatele je to znamení, že organizace dodržuje standardy v sociálních službách. Akreditace může zvýšit prestiž poskytovatele, zaručuje kvalitu sociálních služeb financovaných státem a zároveň může a zcela jistě vytváří určité konkurenční

prostředí mezi poskytovateli, což může vést ke zvyšování kvality a nabídky služeb v dané oblasti.

Získání akreditace je pro organizaci i uznáním způsobilosti k vykonávání určité činnosti, v tomto případě - k poskytování sociální služby. Dále je to jedna z možností, jak může stát kontrolovat služby, které jsou poskytovány nestátními organizacemi (ziskovými i neziskovými) (Matoušek, 2003a).

Kritéria byla vytvořena podle britského systému akreditací. Jde o předpoklady, které musí splnit každý subjekt, který chce poskytovat sociální služby. Jejich splnění se posuzuje v akreditačním řízení.

Koldinská (2002) nastiňuje kritéria, která budou muset být splněna, aby subjekt získal akreditaci. Pro ilustraci uvádím, do kterých paragrafů zákona O sociálních službách se promítla.

- Posuzování kvality poskytovaných služeb dle standardů sociálních služeb (§ 99)
- Splnění kvalifikačních požadavků na personál poskytovatele sociálních služeb (§ 109-110, § 115-116)
- Úroveň kvality a poskytování se bude průběžně monitorovat a kontrolovat, k tomu bude zřízen kontrolní orgán (§ 97-99 /inspekce poskytování sociálních služeb/)
- Z povinnosti akreditace budou možná vyňaty některé taxativně vyjmenované subjekty (§ 83-84)
- Akreditace budou subjektům přidělovány prostřednictvím MPSV, které bude vést i rejstřík akreditovaných poskytovatelů (§ 85-87)

1.2.2 Kvalita sociálních služeb

Jak bylo zmíněno výše, při poskytování sociálních služeb je důležité, aby si uživatelé byli jistí, že organizace respektuje jejich práva a podle toho jedná. Kvalita služeb se prověřuje podle předem stanovených parametrů. Proto organizace vypracovávají Standardy kvality sociálních služeb, které obsahují metodické postupy, které slouží pracovníkům i uživatelům k jejich ochraně a vedení při vzájemné spolupráci. Standardy jsou nejvíce zaměřeny na ochranu údajů, rizikové situace, ochranu práv uživatelů, možnost komunikace nejen s pracovníky, kteří jsou v přímém kontaktu s klientem, ale i s jejich nadřízenými, spolupráce s jinými organizacemi, vzdělání pracovníků, práci s uživateli. Je velmi obtížné vytvořit univerzální hodnotící kritéria, protože každá služba má svoje specifika. V roce 2002 byly vytvořeny obecné Standardy kvality v rámci česko-britského projektu na podporu Ministerstva práce a sociálních věcí při reformě sociálních služeb (Matoušek, 2007). Nejdůležitějším kritériem při jeho vytváření je podpora nezávislosti a osobního růstu uživatele služby, respekt k jeho právům a poskytnutí efektivní pomoci při řešení náročné životní situace.

Standardy se dělí do tří okruhů na:

- procedurální standardy - zaměřené na cíle a způsoby poskytování služeb, ochranu práv uživatelů sociálních služeb, jednání se zájemcem o službu, dohoda o poskytování služeb, plánování a průběh poskytovaných služeb, osobní údaje, stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování služeb, návaznost na další zdroje

- personální standardy - personální zajištění služeb, pracovní podmínky a řízení poskytování služeb, profesní rozvoj pracovníků a pracovních týmů
- provozní standardy - místní a časová působnost služby, nouzové a havarijní situace, zajištění kvality služeb, ekonomika

Podle standardů má mít klient formulovány své osobní cíle, má se kontrolovat jejich dosahování, každý uživatel má přiděleného klíčového pracovníka a každý plán spolupráce má být „ušitý“ na míru jednotlivého klienta. Dalšími body, na které se soustřeďuje kontrola je povinná mlčenlivost, pravidla pro sdělování informací o klientech a vzdělání pracovníků (MPSV, 2002).

2 Vybrané služby pro cílovou skupinu děti a mládež

V této kapitole je jako první definovat si, kdo všechno spadá pod pojem děti a mládež, poté můžeme vybrat služby pro cílovou skupinu a stručně je charakterizovat. Jde nejen o sociální služby podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ale i o další služby, které jsou zřizovány na základě jiných zákonných norem.

2.1 Děti a mládež

Nejširší definice, která stanovuje okruh osob považujících se za děti a mládež se nachází v Úmluvě o právech dítěte (OSN, New York, 20.11.1989). Podle tohoto dokumentu je dítětem každá lidská bytost mladší 18 let, pokud nedosáhne zletilosti dříve (zde záleží na právní úpravě jednotlivých států). Osoby starší 15 let a mladší 18, popřípadě 26 let jsou označovány jako mládež.

Další specifikaci lze najít i v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Zde se za dítě považuje osoba do 15 let. Za mladistvého osoba od 15 do 18 let.

Za cílovou skupinu jsem si pro svou práci zvolila děti od 6 do 18 let. Spodní hranice je shodná s věkem, kdy děti obvykle vstupují do základní školy a tím se dostávají i do jiné sociální skupiny než je jejich rodina. Horní hranice je shodná s hranicí, kterou stanovuje Úmluva o právech dítěte a zákon O soudnictví ve věcech mládeže.

2.2 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Domy na půli cesty jsou zařízení, která svou funkcí navazují na dětské domovy. Jde o věkovou skupinu osob do 26 let. Jejich cílem je usnadnit přechod dětem z ústavní péče do „normálního“ života. Pobyť je obvykle na jeden rok. Způsob poskytování služeb je přizpůsoben specifickým potřebám uživatelů těchto služeb. Jde hlavně o pobytové služby, sociálně terapeutické činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí (z. č. 108/2006 Sb., § 58).

Azylové domy pro matky s dětmi poskytují přechodné ubytování, poradenské, sociální a případně výchovné služby osamělým matkám s převážně malými dětmi (většinou mladšími tří let) nebo těhotným ženám, které se ocitly v mimořádně náročné nebo krizové životní situaci, již nemohou nebo neumějí samy řešit (Niederle, 1997, s. 134).

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou zařízení, která jsou dostupná klientům bez nutnosti se objednávat, případně i bez nutnosti udávat vlastní totožnost a hlavně jsou jejich činnosti zdarma. Klientům nabízí bezpečný prostor pro trávení volného času a realizaci svých nápadů. Někdy pro ně organizují víkendové či prázdninové pobyty. Většinou zde mohou klienti najít hudební zkušebnu, sportovní vyžití, poradenství, informační servis, doučování.

Terénní sociální práce - mezi dětmi a mládeží se najdou i tací, kteří se obávají toho, že účastí na institucionálních aktivitách ztratí svou identitu a budou omezeni na svém svobodném rozhodování. Tato skupina tráví svůj volný čas v místě svého bydliště na lavičkách a po parcích. Východiskem pro kontakt s nimi je terénní sociální práce (streetwork). První kontakty jsou realizovány v jejich přirozeném prostředí. Sociální pracovníci navštěvují místa, kde se mládež soustřeďuje - diskotéky, parky, herny a jiná veřejná prostředí. Smyslem streetworku je sociální prevence a snaha o zabránění šíření sociálně patologických jevů. Streetwork využívají některá nízkoprahová zařízení jako první stupeň nakontaktování potencionální uživatelů služeb.

2.3 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Oddělení sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) je státní orgán, který se stal v roce 2003 součástí obecního úřadu s rozšířenou působností a zabezpečuje sociálně-právní ochranu dětí. Sociální pracovníci zastupují děti ve funkci opatrovníka při soudních jednáních a úpravě poměrů dítěte, pro rozhodování o návrhu na náhradní rodinnou péči (ústavní výchova), při případech týkajících se zájmů a práv dítěte. Při nařízené ústavní a ochranné výchově sledují její výkon, navštěvují i neplnoleté osoby ve věznicích. Mají právo účastnit se projednávání trestních věcí u dětí a nezletilých (Matoušek, 2007, 2003). Jednou ročně pořádají OSPOD preventivně výchovný pobyt, kam jezdí děti ze sociálně slabších rodin.

Kurátor pro děti a mládež je specializovaný pracovník orientovaný na práci s dětmi do 15 let, které se dopustily činu jinak trestného, s mladistvými, u nichž bylo zahájeno trestní stíhání nebo kteří se dopustili

přestupku a s jejich rodinami (Niederle, 1997, s. 231). Jde o státního úředníka, který svým klientům a jejich rodinám poskytuje poradenskou a socioterapeutickou pomoc. Stejně jako pracovníci OSPODu, mají i kurátoři velký počet případů za rok, a tak nemají možnost se věnovat jednotlivým klientům systematicky. Z tohoto důvodu odkazují klienty do péče jiných organizací jako jsou střediska sociální péče, nestátní formy ambulantní péče a jejich situaci monitorují (Matoušek, 2007, 2003a).

Pěstounská péče a adopce je propojena s ústavní výchovou, protože některé děti z dětských domovů přechází z ústavního zařízení do rodinného prostředí. Při adoptivní péči přebírají adoptivní rodiče plnou rodičovskou odpovědnost za dítě. V podstatě všechny děti, které se dostanou do náhradní rodinné péče, projdou nejprve ústavní výchovou (Matoušek, 2007).

Pěstounská péče na přechodnou dobu čili krátkodobá péče v náhradních rodinách u nás byla zakotvena v zákoně teprve nedávno. V budoucnu se může stát alternativou pro ústavní péči. Zcela jistě by přispěla ke snížení počtu dětí v ústavní péči. Zatím ale není příliš rozšířenou možností, protože odborníci zatím nejsou s touto možností seznámeni a nemají v ní důvěru.

Pobyt v náhradní rodině je alternativou k ústavnímu pobytu. Pečovatelé procházejí školením a jsou pod supervizí. Mladiství, kteří projdou pobytem v náhradní rodině mají lepší výsledky ve srovnání s těmi, kdo prošli ústavní výchovou. Mladiství neměli tak asociální chování a vykazovali menší počet přestupků proti zákonu. V České republice se tato forma péče nevyužívá. Zde funguje jen pěstounská péče, do které se dostanou jen mladší děti.

Pro mladistvé je určitou možností spolupráce se školenými a supervidovanými dobrovolníky v programech jako je 5P a LATA (Matoušek, 2007).

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc většinou provozují nestátní neziskové organizace. Jde buď o malá kolektivní zařízení, nebo o byty, ve kterých péči poskytuje jeden nebo dva školení dospělí. Jako příklad lze uvést program Klokánek FOD nebo Dům tří přání. Činnost takovýchto zařízení je v legislativě upravena velmi obecně (Matoušek, 2007, s. 83).

Program rychlé intervence má zatím podobu informační databáze, do níž mohou vkládat informace o problémových a ohrožených klientů nejen školy, pedagogicko-psychologické poradny, lékaři a další profesionálové, kteří se setkávají s těmito dětmi. Informace z databáze mohou využívat kurátoři, policie, probační a mediační služba a další pracovníci, kteří se věnují problematice dětí a mládeže. Databázi spravují pracovníci oddělení sociálně právní ochrany na úrovni obecních úřadů (Matoušek, 2007).

2.4 Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

Dětský domov poskytuje ústavní výchovu dětem od tří let do 18 (popřípadě do 19) let. Kolem těchto zařízení je stále živá debata o jejich účelnosti a vlivu na děti, které jsou v jejich péči.

Diagnostický ústav, dětský domov se školou, výchovný ústav – tato zařízení jsou určena pro děti a mládež se soudem nařízenou ústavní a ochrannou výchovou. Jejich rizikem může být to, že si s sebou klienti přinášejí své traumatické vzpomínky nebo zkušenosti s delikventním způsobem života a těžko se sžívají s prostředím, které je pro ně omezující. Personál nemůže věnovat pozornost projevům chování všech obyvatelů ústavu (Matoušek, 2007).

Středisko výchovné péče jsou ambulantní zařízení, která existují ve větších městech. Některá střediska mají i oddělení pro krátkodobé pobyty. Vznikla po roce 1993. Podle zákona má poskytovat preventivně-výchovnou péči dětem a mládeži „s negativními jevy v chování“, pokud nejsou důvody pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Střediska poskytují krizovou pomoc, poradenskou činnost a terapeutickou péči rodinám (Matoušek, 2007, 2003a).

Dům dětí a mládeže jsou zřizovány jako jedna z forem středisek pro volný čas dětí a mládeže na základě zákona číslo 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. V České republice se začala koncipovat z domů pionýrů a mládeže kolem roku 1993. V roce 1996 bylo v České republice 282 zařízení a v roce 2003 již 291. Dvě třetiny z těchto zařízení bylo řízeno školskými úřady a zbytek obcemi, přičemž se počet zařízení řízených obcemi mírně zvyšuje (Hofbauer, 2005).

Náplní DDM je naplňovat rekreační a výchovně-vzdělávací funkci tím, že mají širokou nabídku zájmových činností. DDM jsou již od začátku své působnosti zřizovány jako státní zařízení, které slouží pro

ovlivňování organizované zájmové činnosti dětí a mládeže v kroužcích. Je zde snaha obsáhnout všechny zájmové oblasti, které jsou rozděleny do skupin, podle náplně. DDM kromě své vlastní činnosti plní i metodickou funkci pro zájmové oblasti.

Činnosti, které Dům dětí a mládeže vykonává, jsou stanoveny vyhláškou MŠMT č. 432/1992 Sb., o střediscích pro volný čas dětí a mládeže. Jedná se o pravidelnou zájmovou činnost, která je organizována v zájmových útvarech jako jsou kroužky, soubory, oddíly a kurzy. Dále je to zájmová činnost příležitostná (tábory, víkendové pobyty) a nabídky spontánních aktivit (Otevřený klub).

Školní klub a školní družiny jsou zařízeními, která vznikla po druhé světové válce, aby bylo kam umístit děti pracujících rodičů. Původně byly zaměřeny na děti mladší věkové skupiny (první stupeň základní školy) s tím, že starší děti byly přesouvány do individuální sféry nebo do institucí volného času jako jsou Domy dětí a mládeže, základní umělecké školy nebo dobrovolná sdružení. Při práci s dětmi využívají projektovou metodu a jejím prostřednictvím se mohou seznamovat s konkrétními oblastmi zájmu. Činnost probíhá v koncipovaných, na sebe navazujících úkolů, na které se děti připraví předem, při realizaci využívají praktické a poznávací činnosti, včetně soutěží (Hofbauer, 2005).

Sbližení povinné školní docházky a volnočasových aktivit napomáhá změně metod práce a pružnosti osnov. Tím se však neruší specifika jednotlivých oblastí. Jednou z výhod školního klubu je jeho bezplatnost a to do něj může přivést více účastníků, kteří mohou najít prostor pro

svou vlastní realizaci. Navíc může docházka do školního klubu napomoci dítěti k přechodu ze školy do dalších volnočasových aktivit. Důležitá je vzájemná spolupráce obou oblastí (školní a volnočasové).

Pedagogicko-psychologická poradna patří do sítě školských zařízení, která pracují s dětmi s poruchami učení a chování. Poskytuje služby rodičům dětí s poruchami učení, případně s poruchami chování (Matoušek, 2007, Autorský kolektiv, 1997).

Speciálně-pedagogická centra jsou specializovaná zařízení, stejně jako pedagogicko-psychologické poradny. Jejich cílovou skupinou jsou děti a mládež s určitým typem postižení (poruchy řeči, mentální postižení, tělesné postižení, kombinované postižení). Tato centra jsou zřizována při speciálních školách. Poskytují zejména poradenské a terapeutické služby (Matoušek, 2007, s. 85).

Výchovný poradce je funkce, která na našich školách existuje již velmi dlouho. Většinou ji vykonává jeden z učitelů. Jeho úkolem je pomáhat rodičům a žákům řešit vzdělávací a výchovné problémy. Zatím je zde problém v tom, že učitelé na pozici výchovného poradce nemají dostatečnou kvalifikaci. Jen někteří z nich si ji doplňují, většina však svou funkci vykonává formálně (Matoušek, 2007).

3 Proč klienti vyhledávají služby

3.1 Rodina

Postmoderní rodiny dnes již nejsou zakládány jen za účelem rozmnožení populace nebo pro začlenění do společnosti. Nyní slouží k uspokojování citových potřeb dospělých, kteří rodinu zakládají. Primárně si tedy rodinu založí pro sebe a děti jsou až sekundárním výsledkem. Z toho pramení menší stabilita rodiny. Její trvání stojí na citové bilanci partnerského vztahu.

Dříve byly děti nutností pro zajištění budoucnosti rodičů. Nyní jsou hlavně citovou investicí a ekonomickou zátěží. Pořízení dítěte je, z ekonomického hlediska, pro rodinu nerentabilní a pro rodinný rozpočet je to velký náklad. V některých případech nejsou rodiče pro své děti žádnou oporou. To vede k vzniku sociálních sirotků, kteří končí v ústavech. Rodina přestává být pro své děti výchovným činitelem (Kotá, Jedlička, 1998).

V dnešní době slábnou systémy sociální kontroly ovlivňující ty sféry života, které jsou nyní považovány za soukromé. Těmito systémy jsou myšleny sousedé, širší rodina, šlechta a církve. Místo toho nastupují nové systémy, především škola. Od počátku 20. století se snížila doba působení rodiny na dítě. Kvůli zvyšující se zaměstnanosti rodičů (hlavně matek) začala vznikat kolektivní zařízení pro péči o děti. Nešlo jen o povinnou školní docházku, ale i o jesle a předškolní zařízení.

Péče v zařízeních zahrnuje nejen školní docházku, ale i volnočasové aktivity a doba pobytu mimo rodinu je přímo

úměrná pobytu rodičů v zaměstnání. Podle Matouška (2003) stoupá sociální kontrola dětí prostřednictvím specializovaných institucí. Na druhou stranu však není volný čas dětí dostatečně organizován a postupně se dostává do vlivu médií (televize a zábavního průmyslu). Díky tomu nemají děti dostatečný prostor pro vytvoření vlastních představ o světě. Rodiče často používají televizi jako místo, kam odložit dítě a vědět, kde ho najdou a že tam bude hodné a tiché.

Podoba rodiny se stále mění. Pro dnešní společnost není důležitý sňatek, rodiny žijí v nesezdaném soužití a pokud se rodiče vezmou, tak se podle statistik rozvedou tři manželství z pěti. Počet dětí v rodině klesl na 1 - 2. Pokud jich je v rodině víc, tak je to pouze výjimka. Oproti minulým stoletím není nic neobvyklého, když je dítě vychováváno programově jen jedním rodičem.

Studie prokázaly, že pokud dítě vyrůstá jen s matkou či otcem, má ve škole horší výsledky, více zdravotních a psychických problémů a více střetů se zákonem než děti ze stejné sociální vrstvy a oběma rodiči (Matoušek, 2003).

3.2 Parta

Zcela nejobecněji lze partu definovat jako skupinu lidí, kteří se sdružují na základě určitých společných potřeb nebo společných zájmů. Jde o neformální sociální skupinu, která vzniká spontánně, neorganizovaně a vytváří si vlastní pravidla, která vyplývají ze vztahů, úkolů nebo sporů. Širší sociální společnosti neposkytuje členům party žádné zvláštní výhody (Vyskočil, 1967).

Podle Hofbauera (2004) se v partě většinou sdružují mladí lidé stejných zájmů, pohlaví a někdy i sociálního statusu. Může zde jít o vyjádření potřeby člověka navazovat neformální mezilidské vztahy. Členství v partě může pro jedince znamenat kompenzaci citové a sociální deprivace, poskytovat mu zázemí a ochranu a tím i pocit bezpečnosti, který mu může v běžném životě chybět. Důležitou roli hraje i navazování vzájemných sociálních vztahů. Někdy může být členství v partě a vůbec vznik party reakcí na nucenou organizaci volného času.

Každý člověk potřebuje někam patřit. Dospělý si tuto svoji potřebu může realizovat v práci nebo v rodině, ale dítě potřebuje více podnětů. Proto si už ve škole vytváří okruh svých přátel a známých, kteří jsou mu blízcí a se kterými tráví více volného času než s ostatními. Z počátku tato skupina nemá na dítě moc velký vliv. Později, podle Matouška (2003) až na prahu dospělosti, předčí taková skupina svým vlivem i rodinu. Jedním z důvodů může být i ten, že: „ Rodiče tráví většinu dne v zaměstnání. Děti, pokud nejsou ve škole, mohou trávit čas bez kontroly dospělých se svou vrstevnickou skupinou. Vliv vrstevnických skupin je prokazatelně větší u dětí, které nemají funkční rodinné zázemí (Matoušek, 2005, s. 268).“ Z tohoto úryvku vyplývá, že ve většině rodin neznamena členství v partě zpretrhání rodinných vazeb a problémy ve vztahu rodič - dítě.

V partě mladý člověk většinou hledá možnosti, jak překonat svou sociální izolaci, členství pomáhá v socializaci a osvojování pozitivních hodnot. V některých případech však působí opačným směrem. Členství v partě vede k asociálnímu chování, delikvenci a kriminalitě. Pak

se nemluví o partě jako takové, ale spíše o bandě či gangu. Zde přichází na řadu řešení pomocí některé ze sociálních služeb pro rizikovou mládež, jako je například terénní sociální práce, nízkoprahové zařízení nebo sociální kurátor.

Tato asociální skupina může vzniknout tím, že její členové jsou vyděleni z jiných skupin pro svou nepřizpůsobivost, nestojí o ně spolužáci ve škole ani např. spolubydlící.

3.3 Sociálně patologické jevy

3.3.1 Závislosti – alkohol, drogy

Alkohol je jednou z nejstarších společensky tolerovaných drog. Pro většinu společnosti představuje odreagování a začlenění se mezi ostatní ve skupině, ke které náleží. Někdy znamená společenský úspěch i to, kolik kdo zkonsumuje alkoholu. Nikdo nemá zábrany v konzumaci alkoholu před dětmi, které tuto drogu považují za znak dospělosti.

Požívání alkoholu někdy přináší konzumentům úlevu, příjemné rozpoložení mysli, zmírňuje zábrany a napomáhá lidem při komunikaci. Důležitým hlediskem je, když se člověk dokáže z opojení alkoholem vrátit zpět do běžného života. Stává se však, že alkoholici věří, že tuto schopnost mají, i když už dlouho nejsou pány nad vlastním životem (Koča, Jedlička, 1998).

Závislost na alkoholu začíná většinou jako běžné společenské pití, postupně se z něj stává proces s vlastní dynamikou. Reakce společnosti je v tomto stádiu velmi rozporuplná. Lidé dají dotyčnému označení „alkoholik“ a postižený si nerad připouští, že je takto

označen. U mladistvých je alkoholová závislost nebezpečná v tom, že se rozvíjí rychleji než u dospělých. Jedním z vysvětlení je „vysoká citlivost nezralého organismu na alkohol (Kotá, Jedlička, 1998, s. 121)“

I přes zákonnou úpravu prodeje alkoholu dětem a mladistvým se stává, že osoba mladší 18 let si může běžně koupit alkohol v obchodě či restauraci. Každý mladistvý se může rozhodnout ohledně toho, jestli bude pít alkohol nebo ne. Mladiství pijí alkohol nejčastěji ve skupině. Jak bylo již zmíněno, na mladého člověka má jeho skupina velký vliv. Někdy je konzumace či nekonzumace alkoholu ve skupině podmínkou členství.

Mladí lidé závislí na alkoholu jsou charakterizováni jako nezdrženliví, nemají zájem o školu, zaměstnání, páchají drobné či větší trestné činy. Alkohol nejvíce působí na emoční a sociální atmosféru v rodině.

Lidé se snaží o únik z konzumní společnosti mnoha způsoby. Jedním z nich je za pomoci drog. Každý touží po svobodné volbě a individualizaci. Drogová závislost není jen únikem od tíživé reality, ale jde i o určitý způsob života. Alternativní životní styl je povětšinou spojován s užíváním drog. Svým uživatelům přináší i rozšířené vědomí (Kotá, Jedlička, 1998). Užívání je pro některé i kompenzací trvale neúnosné frustrace, kdy jim drogy pomáhají zvýšit jejich schopnosti, vnímání a výdrž.

Drogy nejsou jen záležitostí dětí z dysfunkčních rodin, ale jsou rozšířeny i mezi těmi, kteří pochází z uspořádaných poměrů. Například děti z hyperprotektivního prostředí jsou vystaveny velké ochraně proti okolnímu světu ze strany rodičů. Nevedou své děti k tomu, aby byly schopny obstát v běžné společnosti. Budoucí nároky pak vedou tyto děti k tomu, aby se uchýlily k užívání drog.

3.3.2 Záškoláctví

Záškoláctví je porušením sociální normy, které je upraveno ve Školském zákoně a Občanském zákoníku. Ve Školském zákoně jde o ustanovení o povinné školní docházce. V Občanském zákoníku je stanovena povinnost rodičů, aby si vynutili poslušnost, podrobili se pořádku, který stát předepisuje pro výchovu každého dítěte. Vzhledem k tomu, že děti jsou nezletilé, tak se jejich prohřešky mohou stát prohřešky rodičů proti zákonu.

Jedním z donucovacích prostředků je ten, že za 10 neomluvených hodin budou rodině odebrány přídavky na děti. Jde o motivaci nízkopříjmových rodin k tomu, aby posílaly svoje děti do školy. Škola má povinnost hlásit neomluvené absence sociálním kurátorům. Záškoláctví může být kvalifikováno jako ohrožování mravní výchovy dítěte, pokud rodiče řádně neomluví nepřítomnost při vyučování, může střední škola nebo učiliště žáka vyloučit. Osvojení si včasného a pravidelného příchodu je podle autorů Koťi a Jedličky (1998) je nejdůležitějším sebevýchovným momentem v socializačním procesu.

Nejvýznamnější formou záškoláctví je potulka, kdy dítě raději odchází z nejistého domova do nepohody, mezi nebezpečné lidi. Domov pro ně není místem bezpečí, lásky a zázemí. Na ulici se děti živí žebrotou, drobnými krádežemi a v poslední řadě prostitucí. Proto je tuláctví považováno za práh disociálního života. Podle Petra Saka (2000) začíná cesta ke zločinnosti potulkou mladých provinilců. Odporem k domovu, rodině, škole, učitelům a k povinnostem. Tyto hlediska je nutné posuzovat velmi individuálně.

V pozadí celého problému může být skryt rozvrat rodiny, zanedbávání péče, týrání, popřípadě neuspokojivé

materiální podmínky, zneužívání. Potulka však není pouze doménou rozvrácených rodin. I dítě ze spořádané rodiny se mohou uchýlit k potulce. Jde o experiment, zahánění nudy a prázdnoty nebo o počínající psychickou nemoc dítěte.

Tuláctví podléhá klimatickým podmínkám a ročním obdobím. Více se děti toulají na jaře a v létě. Je odlišné i podle věku a pohlaví. Do 14 let se nejvíce toulají chlapci, potom se situace změní a od 14 jde o fenomén dívek, které se při potulkách můžou živit prostitucí. Více se toulá mládež, která není na střední škole nebo v učebním poměru, převažují mezi nimi nezaměstnaní a ti, kteří nemají pevné sociální vazby.

Záškoláctví má kromě potulky i další formy:

- kratší zanedbávání návštěv školy
- vliv výchovně závadného prostředí rodiny na školní docházku
- poruchy docházky u dětí z výkonově orientovaných a autoritativních rodin
- útěk od školních povinností do náruče hýčkáající matky
- řízená absence a zisk ze zanedbávání povinností
- invalidizující úzkost vedoucí k absenci

3.3.3 Šikana

Podle psychoanalytika Příhody je šikana: „ *agresivní jednání, jímž si strůjce působením fyzických či psychických útrap zjednává nebo udržuje převahu nad obětí* (Příhoda, citace z Koťa, Jedlička, 1998).“ Agrese je zde cílem jednání a ne jen prostředkem k jeho dosažení. Dále je řečeno, že: „šikana preferuje agresi, protože právě ona je nejmarkantnějším stvrzením převahy útočnicka, a

proto mu skýtá nezastupitelné uspokojení (Koča, Jedlička, 1998)“.

Šikana se vždy odehrává v nějakém sociálním kontextu – ve škole, internátu, skupinovém zařízení – a je v protikladu k jeho poslání. Pro toho, kdo šikanuje je důležité, že mu jeho chování přináší pocit převahy, moci a vyššího statusu v nové skupině. Jde o konformní jednání skupiny vůči agresorovi tím, že mu tyto pocity poskytuje. V podstatě mu skupina šikanu dovoluje.

Šikanován je vždy ten, kdo je odlišný. Jde nejen o vzhled, tělesné či psychické postižení, ale i o nadání nebo naopak o nedostatek schopností. V posledních několika letech se k předcházejícím důvodům připojují i důvody sociální. Děti jsou ve skupině šikanovány pro své společenské postavení a pro to, jak se jejich postavení projevuje navenek. Obětí jsou nejen děti chudé, ale i bohaté. V dnešní době jde hlavně o to, mít značkové oblečení a mobil. Pokud někdo tuto kvótu nesplňuje bývá terčem posměchu a ve většině případů i šikany. Oběť šikany je depresivní, do sebe stažený jedinec, který je ustrašený a nedůvěřuje ve vlastní schopnosti a je zvýšeně citlivý vůči hrozbě. Nemá moc kamarádů a někdy ho můžou hodnotit jako hodné, ale zakřiknuté dítě, které nechce přidělovat starosti svým rodičům.

Agresor je ve skupině většinou oblíben, protože každý, kdo má dost odvahy překročit hranice (násilí) je vždy ve středu pozornosti skupiny. V partě nebo třídě má vůdčí postavení, které je povětšinou neotřesitelné. Jeho sociální vztahy jsou ale narušené, protože jeho stoupenci s ním souhlasí, aby se sami nestali obětí jeho chování. Zjevná šikana je povětšinou doménou chlapců. Dívčí je charakterizována rafinovaností a skrytostí, jde hlavně o

psychickou formu. Rodiče agresorů z velké části odmítají odpovědnost za činy svého dítěte. Šikana pro ně nepředstavuje problém, který by měli řešit a většinou její projevy i důsledky bagatelizují. Není výjimkou, že útočníci pocházejí z rodin, kde jsou neuspořádané či nerušené vztahy (Kotřa, Jedlička, 1998).

Skupiny většinou vyčleňovat méně nadané jedince, kteří se mohou, podle okolností a svých osobnostních rysů, stát agresory nebo oběťmi.

4 Shrnutí

Sociální služby jsou oblastí, kolem které stále probíhá živá diskuze. Nejvíce se o nich mluví v posledním roce a půl, tedy od doby, kdy vstoupil v platnost zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Podle něj jsou sociální služby činnost nebo soubor činnosti, které zajišťují pomoc a podporu

osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Stanovuje také jejich rozdělení na služby sociálního poradenství, sociální péče a sociální prevence. Dále specifikuje druhy služeb a zařízení, které spadají pod výše uvedené rozdělení.

Důležitou součástí sociálních služeb je i plánování jejich rozvoje. Abychom mohli plánovat rozvoj, musíme nejprve znát stávající nabídku a pokrytí území sociálními službami. K tomu slouží sociodemografická analýza. Její součástí je nejen zjištění služeb v dané oblasti, ale i celkový popis složení obyvatel, předpokládaný vývoj jejich počtu a věkového složení, podmínek, ve kterých lidé žijí, bezpečnosti, zajištěnosti sociální a zdravotní oblasti a dalších oblastí. Na základě všech těchto informací se vypracovává strategický plán rozvoje sociálních služeb.

Sociodemografická analýza obsahuje i prognózu budoucího stavu, která může sloužit k plánování sociálních služeb do dalších let. Sběru dat a vypracování analýzy se neúčastní uživatelé ani občané.

Nabídku a obsah služeb mohou občané a uživatelé ovlivnit prostřednictvím komunitního plánování. Mají možnost zapojit se do některé z pracovních skupin a poskytovatelům nabídnout i pohled ze strany uživatele.

Další možností, jak se veřejnost může o komunitním dozvědět jsou veřejná setkávání pracovních skupin s občany. Zde se prezentují výsledky dosavadní činnosti. Při komunitním plánování je jedním z hlavních bodů vypracování dotazníku, jehož cílem je zmapovat potřeby uživatelů v dané oblasti.

Sociální služby již nejsou doménou pouze státní sféry. Mohou je poskytovat i nestátní organizace mající jak neziskový, tak i ziskový charakter. Přesto jsou z velké části financovány ze státních zdrojů. Vzhledem k tomu chce mít stát nad těmito službami kontrolu. K tomu mu slouží licencování a akreditace. Jejich získání je garancí toho, že uživatel dostane službu, která odpovídá standardům kvality. Stát prověřuje sociální služby prostřednictvím inspekce poskytování sociálních služeb. Inspekce prověřuje dodržování standardů kvality sociálních služeb a to v rovině personální, procedurální a provozní.

Zákon O sociálních službách mluví o službách v obecné rovině a jsou oblasti, které nepokrývá (vzhledem k tomu, že je upravují jiné zákonné normy). Z tohoto důvodu jsem vybrala nejen sociální, ale i další služby pro děti od 6 do 18 let. Jde o služby nejen volnočasového, školského a pobytového typu, tak i o činnosti, které definuje zákon č. 395/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

Služby, které uvádím jsou dětmi a mladistvými využívány většinou záměrně. Někdy jsou jim nařizeny „vyšší autoritou“ jakou je třeba soud (ochranná a ústavní výchova), někdy na základě vlastního rozhodnutí (volnočasové aktivity - školní klub, Dům dětí a mládeže, nízkoprahové zařízení, aj.).

Důvody proč vyhledávají nebo jsou posíláni do těchto služeb jsou rozmanité. Vybrala jsem ty, které považuji za nejdůležitější. Rodina je významným socializačním činitelem

v životě dítěte a zároveň je to místo, kde může být jedinec nejzranitelnější. To, co se stane v rodině v ní většinou zůstává a pokud se to objeví na veřejnosti, tak už jde o věc s téměř nevratnými následky. Dalším neméně významným socializačním činitelem je i vrstevnická skupina, nebo-li parta. Její vliv na jedince je ve většině případů pozitivní. Pokud však rodina neposkytuje dítěti či mladistvému dostatečnou podporu, hledá ji tam, kde mu (podle jeho názoru) rozumí. Delikventní party jsou nazývány gangy či bandami a jde o skupiny, které z různých důvodů překračují společenské a zákonné hranice.

Členství v závadové partě může často vést ke vzniku závislostí (alkoholových i nealkoholových). Používání drog (alkohol, tabák, omamné látky), drobná trestná činnost, sprejerství je často podmínkou členství. Šikana je jevem, který se může páchat jak v partě, tak jednotlivě. Její obětí se může stát některý z členů nebo někdo, kdo se partě (jednotlivci) „nelíbí“. Důvodů pro šikanu je mnoho, především však jde o odlišné sociální postavení, barvu pleti, vzhled. Záškoláctví je prohřeškem proti školskému zákonu. Jde o déleodobější zanedbávání školní docházky za účelem vyhnutí se povinnosti, získání výhody. Nejvýznamnější formou je potulka, která může být pro záškoláka řešením nejen problémů ve škole, ale i v rodině.

5 Praktická část

V praktické části své bakalářské práce bych se nejdříve zaměřila na obecné představení Městské části Praha 13, na popis struktury obyvatel a dalších důležitých bodů, jako je školství, bydlení, sociální oblast, zdravotnictví, kriminalita, pokrytí službami pro cílovou skupinu děti a mládež. Většinu informací jsem čerpala ze sociodemografické analýzy, která byla vytvořena v letošním roce pro účely komunitního plánování.

Městská část Praha 13 je velmi progresivní lokalitou, kde stále probíhá výstavba a přicházejí noví lidé. Jak se ukázalo v sociodemografické analýze a v další části bude více rozebráno, tak zde žije velmi silná populace v produktivním věku a počet dětí a mládeže je zde lehce nad celopražským průměrem.

Vzhledem k tomu, je docela zajímavé udělat si přehled o tom, jaké služby pro tuto cílovou skupinu se zde nacházejí a jak jejich efektivitu a rozložení hodnotí sami poskytovatelé.

5.1 Městská část Praha 13

Městská část Praha 13 se rozkládá na západním okraji hlavního města Prahy. Sousedí s obvody Praha 5, Praha 17 a Praha 16. Součástí Prahy je od roku 1974. Praha 13 zahrnuje ve svém správní obvodu ještě městskou část Praha - Řeporyje. Obě části mají dohromady 59 tisíc obyvatel, což je 2539 osob na 1 km². Toto číslo znamená lehký celopražský nadprůměr (Kasalová Daňková, 2008, s. 5).

Městská část Praha 13 vznikla v roce 1994 na území obcí Jinonice, Butovice a Stodůlky a od 1. 7. 2001 se přenesená působnost MÚ Praha 13 vztahuje i na městskou část Praha - Řeporyje. Nejstarší obcí z tohoto městského celku jsou Jinonice, které si dodnes zachovaly vesnický ráz.

Vzhledem k stále pokračující stavbě obytných domů, stoupá počet obyvatel. Podle sociodemografické analýzy (2008) jde hlavně o lidi v produktivním věku. V porovnání s celým hlavním městem jde o nadprůměrné zastoupení. Převahu má však mladá populace ve skupinách dětí 10 - 14 let a adolescenti 15 - 19 let. Naopak nejslabší je zde zastoupení ve skupině osob starších 74 let.

Praha 13 je charakteristická relativně vysokým počtem cizinců pobývajících na jejím správní území. Podle údajů získaných k 31. 12. 2006 je zde hlášeno 3450 osob k dlouhodobému pobytu a 2680 osob k trvalému pobytu. Jejich celkový počet tvoří 10% z celkové populace na Praze 13. Z 6139 osob je 81% cizinců původem ze země mimo Evropskou unii a 50% cizinců je z Ruska a Ukrajiny. Školy a školky hlásí vysoký počet cizinců a jejich počet stále roste (Kasalová Daňková, 2008).

Lokalita Prahy 13 má spíše bytovou funkci, protože podle analýzy zde převažuje vyjíždka za prací nad dojíždkou. Více než 60% zaměstnaných⁵ denně vyjíždí za prací do jiných správních obvodů. Nejčastěji jde o Prahu 1, 5 a 6.

Ve správním obvodu se nalézají 21 mateřských škol, jejichž kapacita je dostačující i pro nově příchozí. Většinou je využívají děti z Prahy 13.⁶ Dále je zde 12 základních škol, které z 90% navštěvují děti z SO Praha 13. Počet žáků v nich ale klesá. V nabídce je 7 speciálních tříd, které využívá 370 integrovaných žáků. Na území SO Praha 13 jsou 4 střední školy a učiliště (z tohoto počtu jsou 2 gymnázia, jedno z toho je veřejné a druhé soukromé). Žáci nejčastěji za střední školou vyjíždějí, takže místním školám klesá počet studentů (zdroj ÚMČ Praha 13).

Vzhledem k vysokému počtu obyvatel na jeden kilometr čtvereční a panelové zástavbě je na Praze 13 (stejně jako v jiných městských částech) vysoká anonymita a s tím spojená vyšší kriminalita. Praha 13 spadá do policejního obvodu II. Podle informací z tohoto obvodu bylo v roce 2007 spácháno na Praze 13 - 3226 trestných činů, což představuje 17,2% z celkového počtu trestných činů v celé oblasti, kterou pokrývá policejní obvod II⁷.

Nová zástavba poskytuje nejen prostory pro bydlení, ale i pro komerční využití. Nejčastěji se zde staví nové kanceláře a obchody. Z toho vyplývá i povaha trestných činů, které se zde páchají. Nejvíce jsou okrádání zákazníků v nákupních centrech (kradou se odložené věci a věci z nákupních vozíků). Anonymita sídliště napomáhá i

5 Jedná se zejména o věkovou skupinu 30 – 49 let, vysokoškoláky a zaměstnané ve státní správě.

6 Děti z Prahy 13 jsou školky a školy využívány na 90%.

7 Celkový počet trestných činů v policejním obvodu II. činil v roce 2007 – 18 798.

ke krádežím automobilů. Podle policie jde nejvíce o ulice Běhounkova, Trávníčkova, Skandinávská, Bellušova, Janského, Vackova, Suchý vršek, Ovčí hájek, Píškova a Brdičkova. Násilná trestná činnost se nejvíce vyskytuje na místech s vysokou koncentrací heren, restauračních zařízení a barů. Jde hlavně o stanice metra Nové Butovice, Luka, Lužiny a dále na Velké Ohradě (Kasalová Daňková, 2008, s. 63).

Trestná činnost na MČ Praha 13 klesá, což může být způsobeno větším počtem hlídkujících policistů, novým kamerovým systémem a větší informovaností obyvatel o možných rizicích.

Občané na Praze 13 se cítí relativně v bezpečí⁸. Za největší problém považují davové násilí, bezdomovectví, alkoholovou a drogovou problematiku a kriminalitu v MHD (kapesní krádeže, krádeže mobilních telefonů, tašek). Oproti zbytku hlavního města mají zdejší obyvatelé větší strach z cizinců, což je nejspíš způsobeno jejich velkým počtem. Dále se cítí více ohroženi ublížením na zdraví, vandalismem, vraždou⁹, výtržnictvím a rvačkou (Kasalová Daňková, 2008).

Pro zvýšení pocitu bezpečnosti obyvatel byly navrženy a částečně zrealizovány následující aktivity:

- instalace bezpečnostního kamerového systému
- zkvalitnění osvětlení veřejných prostranství
- podpora volnočasových aktivit dětí, mládeže i dospělých se zaměřením na sociálně znevýhodněné včetně specifických skupin osob (tzv. Subkultur)

8 Při mapování potřeb uživatelů sociálních služeb na Praze 13 byla respondentům položena i otázka, zda se cítí ve svém bydlišti bezpečně. 67% respondentů se vyjádřilo, že spíše ano (Agora CE, 2008, s. 27, graf 3.5.1).

9 V roce 2007 byly na území Prahy 13 spáchány 2 vraždy.

- prevence sociálně patologických jevů - zejména působení v oblasti protidrogové prevence
- poskytování nízkoprahových a terénních služeb (streetwork)
- posilování spolupráce s Městskou policií a Policií ČR (zvýšení dohledu Městské policie, zvyšování informovanosti občanů o činnosti státní a městské policie a kontaktních spojení) (Kasalová Daňková, 2008, s. 67)

Do oblasti kriminality spadá i rozsáhlá drogová problematika, kterou odborně zaštiťuje o. s. Sananim. Podle jejich průzkumu bylo zjištěno¹⁰, na Praze 13 převládá mezi uživateli věková skupina 20 - 25 let. Převažují muži nad ženami a 60% uživatelů má jen základní vzdělání. Nejvíce respondentů bylo české národnosti, 12% Romů a nepatrné procento připadá na cizince. Relativně vysoký podíl závislých bydlí na Velké a Malé Ohradě (Výzkum drogové scény Praha 13, 2007).

10 V roce 2006 provedli předběžný výzkum drogové scény na Praze 13 a v roce 2007 výzkum drogové scény na Praze 13.

5.2 Služby pro děti a mládež na území MČ Praha 13

5.2.1 Komunitní plánování sociálních služeb

V druhé polovině roku 2007 se veřejnosti prvně představily tři pracovní skupiny zaměřené na jednotlivé okruhy uživatelů. Šlo o pracovní skupinu Senioři, Zdravotně postižení a Rodiny s dětmi, mládež. Ve spolupráci s organizací Agora Central Europe vypracovaly tyto skupiny dotazník, jehož úkolem bylo odhalit zkušenosti se službami, potřebami a problémy uživatelů různých sociálních služeb ve městě. Dále jejich spokojenost se službami, poptávku po jiných službách, které v městské části chybí, nebo náměty na celkové zkvalitnění života jednotlivých skupin uživatelů v městské části.

Dotazník byl od poloviny ledna do 29. února 2008 distribuován mezi uživatele služeb prostřednictvím poskytovatelů, zdravotnických zařízení na Praze 13, škol a za použití internetových stránek www.praha13.cz. Dotazníky se vracely do sběrných boxů v místě vyzvednutí nebo u koordinátora procesu komunitního plánování sociálních služeb.

S výsledky dotazníkového šetření byli poskytovatelé i uživatelé seznámeni na II. Veřejném setkání pracovních skupin, které proběhlo na konci června 2008. Jeho výsledky jsou dostupné z internetových stránek Městského úřadu Praha 13 přes odkaz Komunitní plánování.

5.2.2 Sociální služby

Ve správním obvodu Praha 13 je sice registrováno 7 poskytovatelů sociálních služeb, ale ani jedna z nich není primárně určena pro děti a mládež. Většinou jde o organizace pracující s rodinami dětí s fyzickým či psychickým postižením.

Přesto zde existují nestátní organizace, jež poskytují služby pro děti a mládež, které se dají kvalifikovat sociální. Jde zejména o nízkoprahové kluby Třináctka a E.X.I.T., které jsou provozovány občanským sdružením JAKA a terénní program provozovaný O. S. Sananim.

Velmi zajímavý, ale málo komunikativní je Denní klub na Velké Ohradě, který se prezentuje jako nízkoprahové centrum. Kromě několik zmínek na domovských stránkách O. S. Velká Ohrada o něm ostatní poskytovatelé (kromě koordinátora sociálních služeb) nemají žádné informace.

5.2.3 Ostatní služby

Ostatní služby pro děti a mládež na Praze 13 provozují zařízení, která fungují na základě školského zákona. Dají se zde najít školní kluby, které jsou však závislé na finanční podpoře městské části, Místní dům dětí a mládeže, který provozuje nejen placené aktivity, ale i klub Mozaika, kam mohou chodit děti bez jakékoli registrace a zdarma. Poradenství v této oblasti poskytuje pedagogicko-psychologická poradna.

5.3 Expertní šetření

5.3.1 Úvod a použité metody

Jak bylo řečeno v úvodu o Městské části Praha 13, tak na jejím území žije kolem 59 tisíc obyvatel a jejich počet bude, podle demografického šetření, ještě stoupat (Kasalová Daňková, 2008). Proto mě zajímalo, jaké je pokrytí této městské části službami pro děti a mládež od 6 do 18 let. Zajímalo mě i to, jaký mají poskytovatelé přehled o tom, které služby v oblasti jsou, jaká je s nimi spolupráce, jaké služby tu podle jejich názoru chybí a měly by se zavést. V neposlední řadě jde o celkový přehled služeb v místě.

Pro expertní šetření jsem použila formu dotazníků, které jsem rozšiřovala prostřednictvím osobního kontaktu nebo emailové korespondence po organizacích, které poskytují služby pro děti a mládež na Praze 13. Internetová návratnost dotazníků byla trochu problematická, tak jsem v některých případech intervenovala telefonicky. Takže nakonec se mi sešly všechny dotazníky, které jsem rozeslala.

5.3.2 Respondenti

Za respondenty jsem zvolila poskytovatele služeb pro děti a mládež, kteří sídlí na území Prahy 13. Dohromady jde o 12 organizací či služeb. Jejich přehled je v následující tabulce.

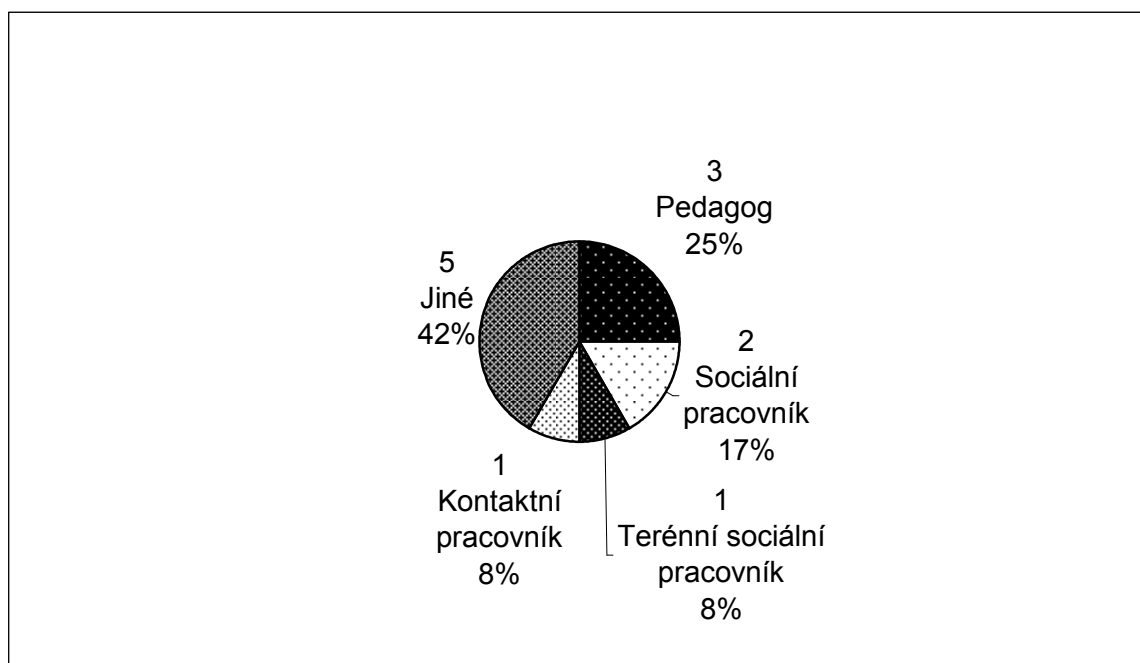
Tabulka 5.3.2.1 - Přehled respondentů

Pedagogicko psychologická poradna Praha	Pedagogicko psychologická poradna Praha 5
O. S. Sananim	Terénní program
MÚ Praha 13	Koordinátor sociálních služeb
MÚ Praha 13	Oddělení sociálně právní ochrany dětí
MÚ Praha 13	Kurátor pro děti a mládež
Dům dětí a mládeže	Místní dům dětí a mládeže Stodůlky
Místní dům dětí a mládeže Stodůlky	Klub Mozaika
ZŠ Lužiny	Modrý klub
O. S. JAKA	Klub Třináctka
O. S. JAKA	NZDM E.X.I.T
Komunitní centrum Prokop	Spolčo
O. S. Velká Ohrada	Denní klub Náš svět

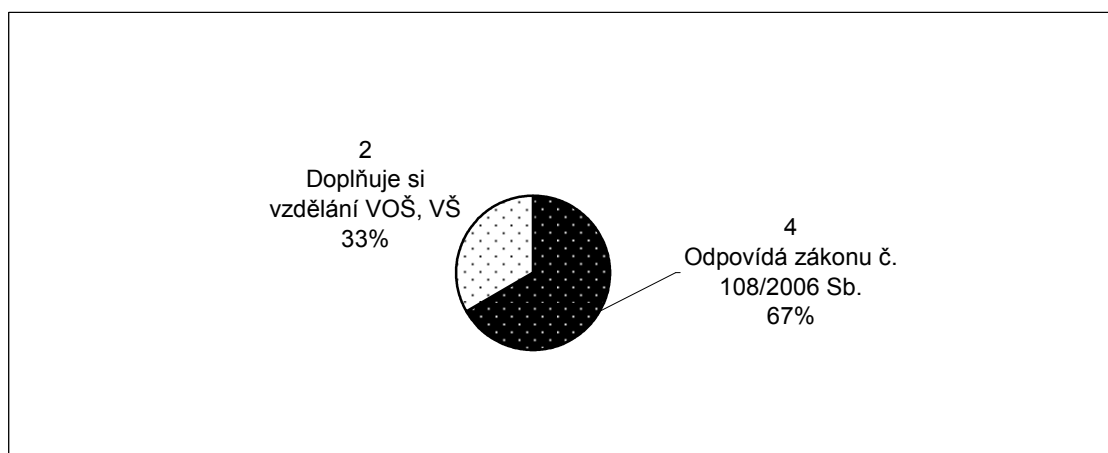
Z toho je 6 respondentů z nestátního sektoru a 6 zřizovaných státem. 4 respondenti jsou školskými zařízeními - Klub Mozaika, MDDM, Pedagogicko psychologická poradna a Modrý klub.

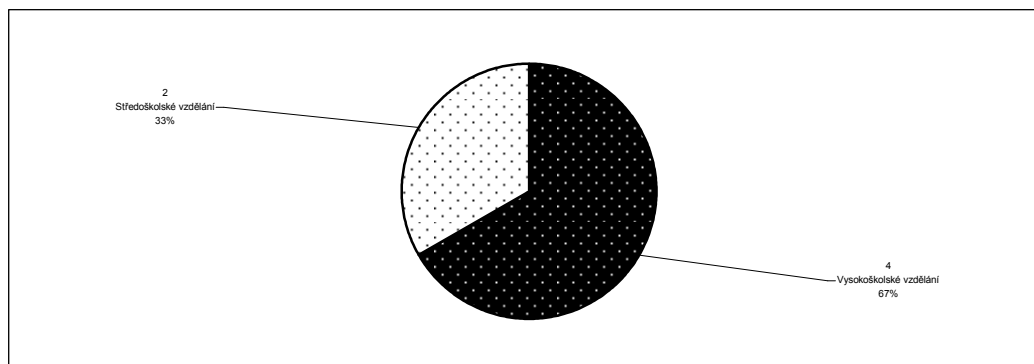
V 10 případech byly respondentky ženy a ve dvou muži. Což ukazuje klasický trend - feminizaci sociální práce a dalších pomáhajících profesích.

Z 12 dotazovaných pracovníků byly 3 pedagožky, 2 sociální pracovnice, 1 terénní sociální pracovník a 1 kontaktní pracovnice. V položce jiné pak vedoucí nízkoprahových klubů, vedoucí klubu, ředitelka MDDM, vedoucí oddělení sociálně právní ochrany dětí a vedoucí oddělení prevence.

Graf 5.3.2.1 - Pracovní pozice respondentů

Vzdělání jednotlivých respondentů. V oblasti sociální jsou 4 respondenti se vzděláním odpovídajícím zákonu č. 108/2006 Sb., což znamená VOŠ, Bc., Mgr. v oborech sociální práce, sociální pedagogika a další. Dva si doplňují vzdělání na VOŠ a vysoké škole. V oblasti školské jsou 2 středoškolačky a 4 vysokoškolačky.

Graf 5.3.2.2 - Vzdělání respondentů v sociální oblasti

Graf 5.3.2.3 Vzdělání respondentů ve školské oblasti

5.3.3 Vyhodnocení dotazníků

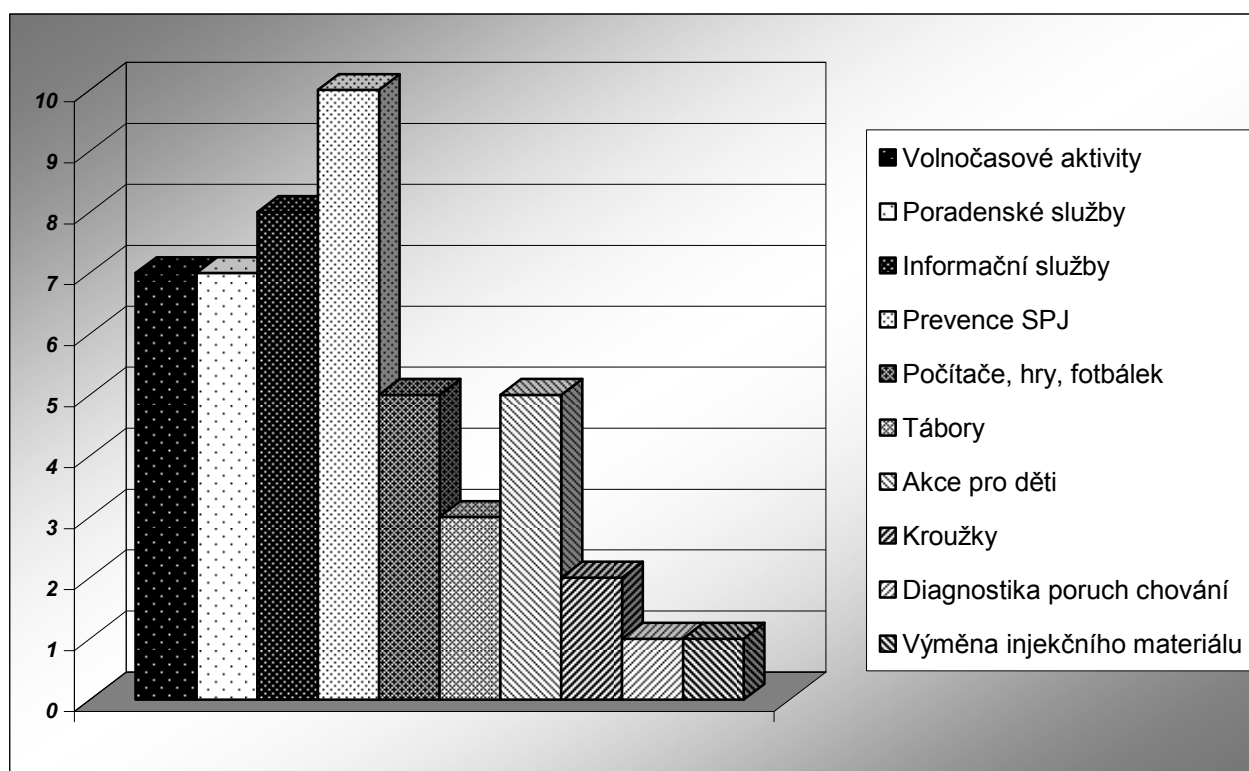
Nabídka služeb organizací na území Prahy 13 je relativně pestrá. Spadá sem:

- poradenství
- volnočasové aktivity
- informační servis
- tábory
- jednorázové akce pro děti
- prevence sociálně patologických jevů
- hry, fotbálek
- sportovní aktivity
- zprostředkování kontaktu s kurátory
- knihovna, internet, počítače
- kroužky, kluby
- sociálně právní ochrana, dohled
- diagnostické vyšetření
- nápravy poruch učení a grafomotorika
- krizová intervence
- kontaktní práce
- Job klub
- výměna injekčního materiálu
- distribuce kondomů a zdravotního materiálu

- první pomoc a minimální zdravotní ošetření
- poradenské služby a krizová intervence
- informační materiály včetně časopisu Dekontaminace
- zprostředkování služeb jiných zařízení

Z tohoto výčtu jsou nejvíce využívány služby, které jsou v následujícím grafu:

Graf 5.3.3.1 - Nejčastěji využívané služby

Pozn.: SPJ - sociálně patologické jevy

Spokojenost klientů s nabízenými službami zjišťuje jen 6 organizací a to většinou formou dotazníků (4), ústní zpětnou vazbou (1) a knihou přání a stížností (1).

Pouze jedna z oslovených organizací využívá služeb dobrovolníků. Tato organizace je nemá registrované na základě zákona o dobrovolnících a jejich pomoc je jen neformální.

Na můj dotaz ohledně ostatních organizací pro děti a mládež, které fungují na Praze 13 byly odpovědi různorodé. Nejčastěji se mezi nimi vyskytoval klub Třináctka (6), O.S. Sananim, program terénní práce (4) a Místní dům dětí a mládeže (MDDM) (4), NZDM E.X.I.T (3) a Pedagogicko psychologická poradna (2). Po jednom bodu získala Knihova Lužiny, Skaut, Liga lesní moudrosti, Červený kříž, Diakonie ČCE, Školní klub a kulturní dům Mlejn. Zde se pořádají kulturní akce a vystoupení divadel, mají i program pro malé děti a možnost učit se hrát na bubny a elektrickou kytaru.

Oslovení respondenti nejvíce spolupracují s těmito organizacemi fungujícími na území Prahy 13:

- Třináctka (4)
- E.X.I.T (3)
- O. S. Sananim (4)
- MDDM (2)
- Děťští psychiatři (1)
- Policie (1)
- Pedagogicko psychologická poradna (2)
- Základní školy (1)
- Protidrogový koordinátor (3)
- Kurátoři pro děti a mládež (2)

Pokud některá z oslovených organizací spolupracuje s Městským úřadem Praha 13, tak to probíhá v rámci:

- spolupráce v rámci komunitního plánování (4)
- protidrogový kurátor (4)
- spolupráce na akcích (3)
- kurátoři (2)

Jako poslední a pro mě nejzajímavější bod dotazníku bylo vyjádření respondentů, jaké služby pro děti a mládež jim chybí a chtěli by je na území MČ Praha 13 zavést. Přehled jejich přání je následující:

- Středisko výchovné péče (2)
- Nízkoprahový klub pro děti a mládež (4)
- terénní práce (3)
- aktivity pro starší děti (zaměřeno na II. stupeň základních škol a starší)
 - volnočasové aktivity (2)
 - nevykonostní mimoškolní aktivity
- nabídka služeb pro romskou komunitu (2)
- doučování (2)
- infocentrum pro děti a mládež
- aktivity pro děti i přes prázdniny
- sanace rodin
- program podobný 5 P
- rodinná terapie
- terapeutické skupiny pro děti z II. stupně a mládež
- kvalitní programy primární prevence na základních školách
- preventivní programy

Jako celkově nedostatečný byl zhodnocen počet a stav nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Zatím zde není žádné, fungují zde jen otevřené kluby, které provozuje

jedno občanské sdružení. I sami pracovníci přiznávají, že je to nedostačující vzhledem k tomu, že počet potencionálních klientů se zvyšuje.

6 Závěrečná doporučení

Na závěr si dovoluji nastínit několik oblastí, které dle mého názoru potřebují být co nejdříve řešeny.

Jako nevyhovující se mi jeví nabídka služeb a činností pro děti starší 12 let. Jedinými zařízeními, která pro ně nabízí nějaké možnosti jsou E.X.I.T. a Denní klub na Velké Ohradě. Pro bezpečné trávení volného času venku jsou upraveny jen prostory pro menší děti (dětská hřiště), ale chybí zde U rampy, skate park a další místa, kde by se mohly starší děti setkávat. Zatím posedávají na lavičkách v obytných blocích a ostatními obyvateli jsou hodnoceni jako potenciální hrozba. Pro tuto věkovou skupinu je občas nemožné nebo nepříjemné trávit čas v organizovaných činnostech, tak je pro ně dobrou alternativou právě nízkoprahové centrum, kam mohou chodit bez většího omezování. Navíc podobná centra fungují v pozdějších hodinách a tím mohou přispívat k většímu pocitu bezpečí okolních obyvatel.

Z analýzy potřeb uživatelů sociálních služeb (2008) vyplynulo, že jako nebezpečná místa hodnotí obyvatelé v obecné rovině metro, křižovatky, okolí škol, parky, sídliště, okolí barů a heren (vztahuje se opět ke stanicím metra) a v konkrétním vyjádření jde hlavně o Velkou Ohradu, centrální park a okolí stanic metra Luka, Lužiny a Stodůlky. Největší ohrožení pro děti a mládež jsou podle analýzy drogy, party, alkohol, tabák, šikana, kriminalita, herní automaty a sprejerství.

Proti těmto jevům by mohly z velké části pomoci pracovníci terénních sociálních služeb. Ti jsou zatím na celou Prahu 13 dva, což je vzhledem k rozlehlosti a členitosti území velmi málo. Rozšíření terénních služeb je

jedním z bodů, po kterých je voláno nejvíce a o kterých už Úřad městské části uvažuje a snaží se ho zrealizovat. Bylo by dobré podpořit rozšíření řad stávajících pracovníků z O.S. Sananim a dohodnout se na spolupráci s dalšími organizacemi. Dobrou možností by bylo obnovení spolupráce s O.S. Progressive, která zde v minulosti provozovala nízkoprahový klub pro mládež a zná zdejší terén.

Oblastí, která je nejméně pokrytá jakýmkoli službami je Velká Ohrada, která tvoří, svou polohou a obtížnější dostupností veřejnou dopravou, jakousi separovanou sídlištní zástavu. Chybí zde i běžná občanská vybavenost jako je větší obchod, dostatečné parkovací kapacity a další služby. Většinu obyvatel zde tvoří sociálně slabší občané a rodiny. Jedinou organizací, která zde působí ve prospěch komunity jako celku je O. S. Velká Ohrada, jež je provozovatelem Denního klubu pro děti a mládež v Přecechtělově ulici. Jde o klub primárně určený pro romské děti, které zde mohou bezplatně trávit svůj volný čas, rozvíjet svou kulturu a připravovat se na školní docházku. Nicméně jsem při rozhovoru s jinými organizacemi zjistila, že o jejich existenci nemají žádné nebo jen velmi omezené informace. Ostatním obyvatelům nezbyvá než dojíždět do jiné části, což je pro menší děti problém. Dobrým řešením by bylo zřízení nízkoprahového klubu, který by fungoval za podpory městského úřadu a dalších organizací, které působí na zbytku území Prahy 13.

V dotaznících se neobjevil jeden faktor, a to zvyšující se počet dětí cizinců, které zde navštěvují školy. Ze zkušeností pracovníků nízkoprahových klubů jsem se dozvěděla, že tyto děti se neumí přizpůsobit a neumí využít nabízené možnosti. Navíc si v klubech snaží zajistit

si mocenské postavení silou, což je proti pravidlům nízkoprahových zařízení. Proto bych doporučila, aby se některá z organizací zaměřila na práci s touto skupinou, vzhledem k tomu, že se bude zvyšovat počet jejích členů a jejich případná dezintegrace by mohla přinést řadu problémů. Na úřadě sice působí pracovník pro etnické a národnostní menšiny, nicméně není v jeho kompetenci a časových možnostech řešit možnosti trávení volného času a prevence. Řešení tohoto problému je zcela na neziskových organizacích a na jejich jednotlivých pracovnících.

Závěr

Ve své práci jsem se v teoretické části zaměřila především na sociální služby vyjmenované v zákoně č. 108/2006, který v České republice platí již rok a půl, na jejich obsah a zaměření. Za důležitou součást pojednání o sociálních službách považuji i měření jejich kvality akreditací a licencováním a zjišťování nabídky a plánování rozvoje. Dále mě zajímaly i jiné služby pro cílovou skupinu, kterou jsou děti a mládež od 6 do 18 let.

Při práci na praktické části jsem se při výběru respondentů zčásti opírala o výsledky dotazníkového šetření, které jsem provedla do klauzurní práce. Tehdy jsem nezjišťovala, kdo je poskytovatel sociálních služeb a kdo není, proto mne velmi překvapilo, když jsem při bližším pohledu objevila, že na území Prahy 13 je pouze 7 registrovaných poskytovatelů sociálních služeb a z toho je většina určena pro zdravotně postižené občany nebo pro seniory. Co se týče služeb a aktivit pro děti a mládež, tak zde není žádný registrovaný poskytovatel přímo z Prahy 13, což pro mne bylo velkou novinkou. Později mi koordinátor sociální služeb vysvětlil, že některé organizace si o registraci teprve zažádají nebo z Prahy 13 raději odešly.

Velmi přínosná pro mne byla práce na expertním šetření, kdy jsem měla možnost setkat se s pracovníky organizací, které jsou sice neregistrované, ale poskytují služby sociálního charakteru - hlavně nízkoprahová zařízení, kterých je ale, vzhledem k počtu potencionálních klientů, nedostatek.

Sociální služby jsou oblastí, která se stále rozvíjí a lidé se s ní musí seznámit, aby ji mohli pochopit. Jednou z

možností je komunitní plánování, které na Praze 13 probíhá od září 2007. Bohužel, je komunita stále vnímána jako něco cizího, s čím není radno si zahrávat, tak většina účastníků plánování pracuje tak, aby měla největší prospěch jejich oblast. Myslím, že časem pochopí, že mnohé otázky jsou společné, ale zatím to místy připomíná přetahování o slovíčka.

Myslím si, že městská část Praha 13 má dobrý potenciál pro rozvoj sociálních služeb. Vzhledem k tomu, že mnohé nedostatky si uvědomují i sami zastupitelé, je pravděpodobné, že v dohledné době začne nést komunitní plánování své ovoce a přibude programů pro děti a mládež.

Resumé

Bakalářská práce „Služby pro děti a mládež na území Prahy 13“ pojednává v teoretické části o sociálních službách, jejich akreditaci a standardech kvality v sociálních službách. Krátká kapitola je věnována komunitnímu plánování, které je stále rozšířenější formou rozvoje sociálních služeb i služeb obecně.

Dále jsou v práci zmíněny typy služeb určených pro děti a mládež, tak jak jsou definovány v zákonných normách a další odborné literatuře. Jde o služby, které mohou děti a mládež využívat a to zejména při mimoškolním trávení volného času.

Praktická část se vztahuje k území Městské části Praha 13, která se stále rozšiřuje a přijímá nové obyvatele. V úvodu je zmíněna sociodemografická struktura celé městské části a rozebrány jednotlivé oblasti života na Praze 13 a pokrytí této oblasti službami pro děti a mládež z pohledu běžného uživatele. Podle zákona č. 108/2007 Sb., o sociálních službách se i zde komunitně plánují sociální služby a v rámci toho proběhlo mapování potřeb uživatelů sociálních služeb. V expertním šetření, které zahrnuje 12 respondentů z řad poskytovatelů služeb je zmapován jejich pohled na pokrytí a nabídku služeb.

V závěru lze nalézt shrnutí expertního šetření s vytyčením několika bodů, na které by se mělo v komunitním plánování zaměřit.

Použitá literatura

AGORA CE. *Mapování potřeb uživatelů sociálních služeb v Městské části Praha 13 a v Městské části Praha - Řeporyje*. Praha: 2008. [online] Protocol version of 2008-05-26, [cit. 2008-06-20]. Dostupný z World Wide Web:

<http://www.praha13.cz/default.aspx?Ido=1011&sh=66705595>

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. 176 s.; ISBN 80-7178-927-5.

JEDLIČKA, Richard; KOŤA, Jaroslav. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. 169 s.; ISBN

KASALOVÁ DAŇKOVÁ, Šárka. *Sociodemografická analýza správního obvodu Praha 13 pro účely komunitního plánování*. Praha: 2008. [online] Protocol version of 2008-05-26, [cit. 2008-06-20]. Dostupný z World Wide Web: <http://www.praha13.cz/default.aspx?Ido=1011&sh=66705595>

KOLDINSKÁ, Kristina. *Správa sociálních služeb*. In. TOMEŠ, Igor a kolektiv. *Sociální správa*. Praha: Portál, 2002. 304 s.; ISBN 80-7178-560-1.

KOZLOVÁ, Lucie. *Sociální služby*. Praha: Triton, 2005. 79 s.; ISBN 80-7254-662-7.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007. 184 s.; ISBN 978-80-7367-310-9.

MATOUŠEK, Oldřich; KOLÁČKOVÁ, Jana; KODYMOVÁ, Pavla. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. 352 s.; ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003a. 288 s.; ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003b. 384 s.; ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVÁ, Hana. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. 336 s.; ISBN 80-7178-226-2.

NIEDERLE, Petr a kol. *Obce, města, regiony a sociální služby*. Praha: Socioklub, 1997. 271 s.; ISBN 80-902260-1-9.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s.; ISBN 80-7229-042-8.

SMUTEK, Martin; SVEŘEPA, Milan. *Sociální práce a sociální služby*. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2007. 141 s.; ISBN 978-80-7041-105-6.

SOCIÁLNÍ PRÁCE, SOCIÁLNA PRÁCE: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci. *Komunitní práce*. Ročník 2004, číslo 3. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2004. 4 x ročně. Vychází také v elektronické formě na <http://www.socialniprace.cz/index.php>. ISSN 1213-624.

VYSKOČIL, Ivan. *Parta a její znaky*. In. SOUČEK, Jan a kol. *Sociální psychologie mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. 144 s.

Zákonné normy:

Zákon č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách*

Zákon č. 561/2004 Sb., *školský zákon*

Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*

Zákon č.109/2002 Sb., *o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních*

Internetové zdroje:

www.praha13.cz

www.sagit.cz

www.statnisprava.cz

www.icm.cz/files/Prehled%20nizkoprahovych%20klubu.doc.

[online] Protocol version of 2007-10-26, [cit. 2008-06-20].

Dostupný z World Wide Web: <http://www.icm.cz>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

**Příloha č. 2: Informace o preventivně výchovném pobytu
(Článek)**

Přílohy

Příloha č. 1:

Služby pro děti a mládež na území Prahy 13

1. Název organizace.
2. Zřizovatel organizace?
3. Rok založení?
4. Pracovní pozice respondenta?
 - Kontaktní sociální pracovník
 - Sociální pracovník
 - Pedagog (speciální, jiný)
 - Terénní sociální pracovník
 - Jiné - uveďte
5. Pohlaví
 - Muž
 - Žena
6. Jako dlouho pracujete v organizaci?
7. Pokud pracujete jako sociální pracovník, jaké je vaše vzdělání (podle zákona o sociálních službách č. 108/2006)
 - Odpovídající zákonu (tzn. VOŠ, Bc., Mgr. v oborech, soc. práce, soc. pedagogika apod.)
 - Doplnuje si/doplní si vzdělání par. 110 písm. c) (tzn. VŠ jiného směru + 200 h kurz sociální práce)
 - Doplnuje si/doplní si vzdělání VOŠ, VŠ
 - Nevztahují se na něj kvalifikační předpoklady (tzn. k 1.1.2007 mu bylo 50 a více let)
8. Pokud nepracujete jako sociální pracovník, jaké je vaše vzdělání?

9. Kolik je v organizaci pracovníků a jaké mají úvazky?
10. Využíváte služeb dobrovolníků?
11. Kolik jich v organizaci máte?
12. Jaké služby poskytujete?
13. Které z uvedených služeb jsou akreditované podle zákona 108/2007 (jsou sociální službou)?
14. Které z poskytovaných služeb klienti nejvíce využívají?
15. Počet klientů za rok podle jednotlivých služeb?
16. Zjišťujete spokojenost klientů se službami?
17. Pokud ano, jakým způsobem?
18. Jaké znáte organizace, které poskytují služby na území Prahy 13?
19. S kým nejčastěji spolupracujete?
20. Spolupracujete s Úřadem městské části Praha 13?
Pokud ano - jakou formou spolupráce probíhá.
21. Jaké služby tu podle Vás chybí a chtěli byste je zavést - s ohledem na cílovou skupinu?

Příloha č. 2

Letní tábor dětem prospívá

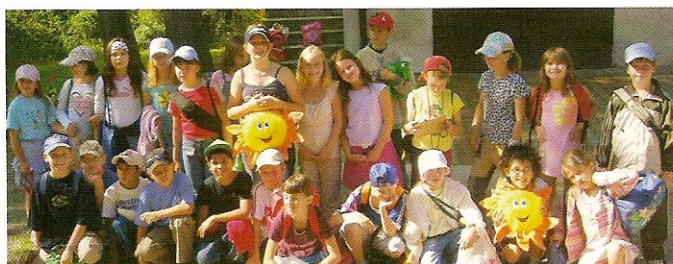
Pořádání dětských táborů má na Praze 13 již šestnáctiletou tradici. I v červenci letošního roku pracovníce sociálního odboru zorganizovaly a zajistily osmidenňný pobyt 25 dětí z naší městské části v rekreačním středisku Petrovice na Strakonicku. Pobyt byl určen především dětem mladšího školního věku, které jsou ohroženy sociálně nepříznivým prostředím.

Tábor měl výchovně rekreační charakter a byl zaměřen na celkové ozdravení dětí po fyzické i duševní stránce. Dětem bylo zajištěno kvalitní ubytování, hodnotná strava a velmi pestrý program. Náklady hradila městská část, rodiče se podíleli pouze poplatkem 200,-Kč. Sociální pracovníce veškerý program pro děti koncipovaly tak, aby se správně rozvíjely jejich schopnosti a kladné charakterové vlastnosti, včetně podporování smyslu pro kamarádství a kolektiv.

Celotáborový program Strídání ročních období, ve kterém byly zastoupeny výtvarné a rukodělné činnosti, turistika a sport, bude jistě patřit ke krásným letním vzpomínkám. Děti se aktivně zapojily a měly možnost se přesvědčit, že každé z nich může vyniknout v určité činnosti. Zároveň si nenásilnou formou upevnily správné sociální návyky a ozřejmily základní životní hodnoty.

Opakovaně se potvrzuje, že intenzivní péče pomůže rozkrýt i vážné problémy dětí, které je trápí či přímo ohrožují. Děti se postupně zbavují ostychu, získávají důvěru a dostávají se do psychické pohody. Součástí péče a rozhovorů s dětmi o rodině, škole, zájmech i starostech byla snaha naše děti co nejvíce poznat, porozumět jim, abychom jim a jejich rodinám mohli v případě potřeby cíleněji pomoci.

Helena Hájková, odbor sociální péče a zdravotnictví

Zdroj: Stop, Informační zpravodaj Městské části Praha 13, ročník XVII., září 2007.

Resumé

Bakalářská práce „Služby pro děti a mládež na území Prahy 13“ pojednává v teoretické části o sociálních službách, jejich akreditaci a standardech kvality v sociálních službách. Krátká kapitola je věnována komunitnímu plánování, které je stále rozšířenější formou rozvoje sociálních služeb i služeb obecně.

Dále jsou v práci zmíněny typy služeb určených pro děti a mládež, tak jak jsou definovány v zákonných normách a další odborné literatuře. Jde o služby, které mohou děti a mládež využívat a to zejména při mimoškolním trávení volného času.

Praktická část se vztahuje k území Městské části Praha 13, která se stále rozšiřuje a přijímá nové obyvatele. V úvodu je zmíněna sociodemografická struktura celé městské části a rozebrány jednotlivé oblasti života na Praze 13 a pokrytí této oblasti službami pro děti a mládež z pohledu běžného uživatele. Podle zákona č. 108/2007 Sb., o sociálních službách se i zde komunitně plánují sociální služby a v rámci toho proběhlo mapování potřeb uživatelů sociálních služeb. V expertním šetření, které zahrnuje 12 respondentů z řad poskytovatelů služeb je zmapován jejich pohled na pokrytí a nabídku služeb.

V závěru lze nalézt shrnutí expertního šetření s vytyčením několika bodů, na které by se mělo v komunitním plánování zaměřit.

Summary

In its theoretical part the Bachelor Thesis „Services for children and youth in the area of Prague 13“ speaks about social services, their accreditation and standards of quality in social services. Short chapter is dedicated to community planning which has become the most widely spread form of both social services and of services in general.

Further on in the thesis types of services for children and youth are mentioned according to how they are defined by law and specialised literature. This part concerns the services that can be used by children and youth mostly during their leisure time.

Practical part is centered on the area of Prague 13 which is fastly growing area that where the new inhabitants are accepted. Later in the work is a remark about the sociodemographic structure about this district of Prague. There are discussed separate areas of the life in Prague 13 and the coverage of this area by the services for children and youth and about how they are perceived by average user. According to the law n.108/2007 of the code about the social services, services are communally planned there too. There was also made a research about the needs of the users of social services.

In expert reasearch which covers 12 respondents belonging to the providers of the services there are covered their views of the coverage and offerings of social services. At the end there is the conclusion about the expert research together with the selection of the several points that should be covered in the community planning.